

on the principle of mental spaces blending and analogies based on similarity or contiguity. The use of prepositions clearly illustrates the connection between linguistic and encyclopedic knowledge. The models of semantic networks of prepositions have been built and motivational connections between individual senses have been studied. The research is conducted in the framework of the dissertation which is devoted to the analysis of the semantic relations of Ukrainian, Serbian and English prepositions for revealing the mechanisms of perceiving and experiencing the world as well as representing knowledge by means of national languages.

Key words: *preposition, trajector, landmark, schema, semantic, surface.*

УДК 811.111-26

Орловська О. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри практики іноземної мови та методики викладання
Хмельницького національного університету
e-mail: Orlovsky5@mail.ru

АНГЛІЙСЬКІ ТА УКРАЇНСЬКІ ПАРЕМІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано особливості українських та англійських паремій і визначено спільні й відмінні риси. Встановлено, що прислів'я і приказки англійської та української мов можуть бути подібними за лексичним складом, комунікативним значенням і стилістичним забарвленням, проте значна їх частина має свої особливості, а відповідник у порівнюваній мові часто буває тільки приблизним.

Ключові слова: *англійські паремії, українські паремії, прислів'я, приказки, лінгвокультура.*

Актуальність дослідження зумовлена універсальним характером паремійних одиниць у сучасній лінгвістиці, які пов'язані з відображенням національної культури та історії у різних мовах.

Роль мови у накопиченні культурних здобутків є очевидною і значною. Мова відображає дійсність і створює картину світу, специфічну й унікальну для кожного народу, етнічної групи, мовного колективу, що використовує її як засіб спілкування. Мова – скарбничка культури, що зберігає свої цінності в лексиці, граматиці, ідіоматиці, фольклорі, художній і науковій літературі, у формах письмового й усного мовлення.

За допомогою мовних засобів формуються концепти часу, простору, різноманітних об'єктів та явищ. Мова віддзеркалює як матеріальні сторони життя народу – географічне розташування, клімат, побут, так і духовні сторони носіїв мови – мораль, систему цінностей, менталітет, національний характер.

Важливим історико-лексичним пластом кожної мови є фольклор і, зокрема, пареміологія – розділ фольклористики, що займається мовним і структурним аналізом прислів'їв та приказок.

Аналіз паремійних одиниць англійського й українського народів дозволяє виявити загальнолюдські особливості, виділити спільні та відмінні риси, притаманні їм.

Розробкою питань теорії фразеології і пареміології займалися вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема Л. Авксент'єв, М. Алефіренко, В. Архангельський, Л. Булаховський, В. Виноградов, В. Гак, В. Жуков, О. Мелерович, В. Мокієнко, Л. Скрипник та інші. Такі лінгвісти, як А. Альохіна, Н. Амосова, Ш. Баллі, О. Кунін, О. Смирницький та Л. Сміт досліджували фразеологію англійської мови.

Мета роботи – виявити спільні й відмінні риси українських та англійських паремій. Для реалізації поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: визначити особливості українських та англійських паремій, провести їхній порівняльний аналіз.

Різні етноси світу віками спостерігають за змінами навколишнього середовища, а також за вчинками ближніх або ж індивідуальними почуттями. Оскільки людина обдарована чуттями мови і не може вбирати в себе життєвий досвід, як мовчазний камінь, вона починає творити справжнє мистецтво зі слів. Однак це не стосується пафосних поетичних образів. Таким чином, виникають повчальні та влучні вислови – прислів'я та приказки, набуті народними традиційними знаннями, звичайними людьми, які завжди прагнули передавати свою мудрість новим поколінням. Найчастіше прислів'я і приказки означають влучний образний вислів, що характеризує різні явища життя, яким притаманна форма закінченої пропозиції. В окремих роботах із фразеології головна відмінність прислів'я від приказки вбачається в тому, що прислів'я виражає загальну думку, а

приказка – думку часткового характеру. Суттєвим аспектом цих висловів є стислість і відтворюваність, тому вони легко запам'ятовуються і стають частиною суспільної свідомості. Багатослівність у прислів'ях і приказках простежується в порівняно небагатьох одиницях. Як свідчить фактичний матеріал, і англійська, і українська лінгвокультури цінують небагатослів'я як кількісну рису говоріння. Однак українська лінгвокультура пов'язує багатослів'я з пустослів'ям, тоді як англійська наголошує на тому, що багатослів'я є невмінням спілкуватися та свідчить про невисокі інтелектуальні здібності мовця.

У сучасній науці паралельно із термінами «прислів'я» і «приказка» на означення жанру вживається термін «паремія» (від гр. *paroimia* – притча). Від цієї лексеми утворилися поняття «пареміографія» – записування, збирання прислів'їв та «пареміологія» – наука про прислів'я, їх дослідження, пояснення [2, с. 32]. Проте обидва терміни часто вживаються паралельно або взаємозамінюють один одного.

Проаналізуємо аспекти схожості та відмінності між пареміями в українській та англійській мовах. Очевидно, прислів'я та приказки англійської й української мов можуть бути подібними за лексичним складом, комунікативним значенням і стилістичним забарвленням, проте значна їх частина має свої особливості, й відповідник у порівнюваній мові часто буває тільки приблизним. При порівнянні паремій характерним є визначення спільного асоціативного значення, аналогічність ситуації, у якій доречним є вживання афоризму.

Усі прислів'я можна поділити за значенням на такі категорії: прислів'я з прямим значенням; прислів'я з прямим і переносним значенням; інакомовлення або прислів'я з переносним значенням [1, с. 32].

Відтворення прислів'їв і приказок складає особливу перекладацьку проблему. На відміну від фразеологізмів, еквівалентних слову, у прислів'їв і приказок образний зміст, тобто їхня внутрішня форма зазвичай зберігає свою значущість. Вони функціонально дієві. Носії мови не тільки знають сенс прислів'я і ситуації, в яких їх слід вживати, але й сприймають образ, метафору, порівняння, що формує прислів'я. Звичайно, початкові реалії, пов'язані з виникненням прислів'я, забуваються, але двоплановість прислів'їв зберігається. Їхнє пряме значення і сенс іносказання співіснують. Сенс вільного поєднання, що лежить в основі прислів'я, і зміст іносказання актуалізується в мові. Тому перекладачу важливо передати обидва ці компоненти: і сенс прислів'я, і її метафоричний зміст.

Існує багато паремій в українській та англійській мовах, які є абсолютно еквівалентними. Такі прислів'я найлегше зрозуміти й розтлумачити, оскільки в обох мовах часто відбувається повний збіг за граматичною структурою, лексичним складом і стилістичним забарвленням. Однак найчастіше еквівалентні паремії є не простим збігом етнічних цінностей, а спільним давнім запозиченням з однієї із класичних мов, переважно з латині. **Better suffer for truth than prosper by falsehood.** Краще страждати за правду, ніж гараздувати брехнею. **One must howl with the wolves.** З вовками жити – по-вовчому вити. **The road to hell is paved with good intentions.** Благими намірами вимощена дорога в пекло. **Misfortunes never come alone.** Біда не приходить одна. **Drunkenness reveals what soberness conceals.** Що у п'яного на язичі, те у тверезого в голові [4].

Повні еквіваленти часто простежуються у так званих інтернаціональних прислів'ях і крилатих виразах, похідних із біблійних і міфологічних джерел. Наведемо декілька прикладів еквівалентних інтернаціональних прислів'їв, які походять із латині: **Love is blind.** Любов сліпа. **Amor caecus.** **Love conquers all.** Любов усе перемагає. **Amor vincit omnia.** **A man is a wolf to a man.** Людина людині вовк. **Nono homini lupus est.** **The golden mean.** Золота середина. **Aurea mediocritas.** **Nothing comes from nothing.** З нічого й не буде нічого. **De nihilo nihil.** **The devil is not so black as he is painted.** Не такий чорт страшний, як його малюють. **Diabolus non est tam ater, ac pingitur.** **There is no smoke without fire.** Немає диму без вогню. **Flamma fumo proxima est** [3].

До іншої категорії можна віднести відповідні вислови, які збігаються за функцією та значенням, однак їхні образи є абсолютно розбіжними. Тому необхідно віднайти варіантний відповідник для зіставлення експресивного забарвлення. У цьому випадку слід зробити вибір одного з кількох еквівалентних прислів'їв. Головне – правильно передати зміст та емоційність паремії, тому вибір потрібного варіанту залежить від відповідності його контексту і стилістичним характеристикам. **Give a fool rope enough, and he will hang himself.** Застав дурня Богу молитися, так він лоб розібере. **Dont quarrel with your bread and butter.** Не плюй в криницю – прийдеться води напитися. **Neck or nothing.** Або пан, або пропав. **Hawk will not pick out hawks eyes.** Ворон ворону ока не виклює. **He cant say «boo» to a goose.** Він і мухи не образить. **He that fears every bush must never**

go a-birding. Вовків боятися – в ліс не ходити. The leopard cannot change his spots. Кривого дерева не виправиш. Щербатого горщика ніколи не поправиш. З чорного kota білого не зробиш. A living dog is better than a dead lion. Краще нині горобець, ніж завтра голубець. Краще синиця в руках, ніж журавель в небі. Beauty is only [but] skin deep. Ззовні мило, всередині – гнило. Cut from the same cloth. Одного поля ягоди. Promises are like piecrust, made to be broken. Обіцяного три роки чекають. The early bird catches the worm. Хто рано встає, тому Бог дає. There is life in the old dog yet. Є ще порох в порохівниці. That's where the shoe pinches. Ось де собака зарита [3].

Часто при перекладі паремій застосовується прийом калькування, ознакою якого є буквальный переклад, що не піддається ніякій персональній ритмічній і метафоричній організації. Тому відтворення такого прислів'я відбувається майже дослівно, і часто можна зрозуміти, що це є лише переклад мови оригіналу. Зазвичай, такі паремії є специфікою етнічних надбань лише одного народу. Етнічні англійські прислів'я: *Choose neither woman nor linen by candle-light. Ані жінки, ані білизни не вибирай при свічці. When a heart is on fire, sparks always fly out of the mouth. Коли серце в огні, іскри вилітають ротом. Truth gives wings to strength. Істина силі крила дає. Every heart has a pain. У кожного серця свій біль. The dainties of the great are the tears of the poor. Ласощі багатіїв – сльози бідняків. Beauty is no inheritance. Врода у спадок не передається. Choose your wife on a Saturday, not on a Sunday. Вибирай дружину у суботу, а не в неділю. The game is not worth the candle. Гра не вартує свічок. The devil dances in an empty pocket. В порожній кишені чорт танцює. Time is money. Час – гроші [3].*

На таких прикладах можна чітко побачити, що зберігається повна специфіка прислів'я або приказки. Спосіб калькування зберігає усі образні лексеми в їхній початковій формі, тобто у формі мови оригіналу.

Наступною категорією є «псевдоприслів'я», що зазвичай вимагає творчого опрацювання паремії, яка не має досить влучних відповідників у мові перекладу. У такому випадку можна підбирати різноманітні метафоричні звороти, які б відтворили зміст прислів'я та передали експресивне забарвлення. Однак самі образи можуть репрезентуватися багатьма варіаціями, з використанням звуко-ритмічних засобів. Такий метод є своєрідною стилізацією під прислів'я. Професійна обробка таких висловів створює враження, що це своєрідне прислів'я-неологізм, яке існує в мові перекладу, або що це іноземне прислів'я, відтворене засобами рідної мови із збереженням ознак прислів'їв і їх характеристик. Відповідно, «псевдоприслів'я» – це завжди результат творчого відтворення речення мови оригіналу: *A good riddance to bad rubbish. Дослівно: добра прогулянка на погане сміття. Щоб рибку зісти, треба в воду лізти. The cat would eat fish and would not wet her feet. Дослівно: кіт зість рибку та не замочить її ноги. Як вовка не годуй, а він все в ліс дивиться. Nature draws more than ten oxen. Дослівно: природа приваблює більш ніж десять волів [3].* Лексичний фон такого прислів'я чи приказки здебільшого не зберігається.

У цю категорію також можна віднести латинські прислів'я, які відтворюються не лише за допомогою калькування чи абсолютної еквівалентності, а й завдяки вдосконаленню думки, додаванню епітетів, щоб підкреслити певну ознаку, посилити виразність та конкретизувати уявлення про певний предмет, введенню метафоричних зворотів задля посилення картинності й емоційності мовлення. Тому перетворення класичних паремій – це формування поетичних образів, які збагачують прості мудрі істини мовними засобами. Таке опрацювання прислів'їв є типовим для мов багатьох етносів, зокрема й для української та англійської мов. Наприклад: *A friend in need is a friend indeed. They are rich who have true friends. Вірний приятель – найбільший скарб. Amicus optima vitae possessio. An idle brain is the devils workshop. No pains, no gains, no sweat, no sweet. Work is not disgrace, the digrace is idleness. Праця людину годує, а лень марнує. Animos labor nutrit. Art is long, life is short. Життя коротке та безмежна штука, і незглибиме творче ремесло (Франко). Ars longa, vita brevis. They have sown the wind, and they shall reap the whirlwind. Що посієш, те й пожнеш. Ut seres, ita metes. A word spoken is past recalling. Слово – не горобець, вилетить – не ввіймаєш. Et semel emissum volat irrevocabile verbum. Uninvited guests sit on thorns. Гість не в пору – гірше як татарин. Hospes hostis. A sound mind in a sound body. У здоровому тілі – здорова душа, та часто буває не варта гроша. Mens sana in corpore sano [3].*

На відміну від англійських паремій, характерною рисою українських прислів'їв є значна кількість повчальних елементів, гра слів, римування, атмосфера жартівливості (*Хоч ти і люба, а не добирайся до мого чуба!*, *Люби мене в будень, а в неділю, як приберуся, то й на тебе не подивлюся*), гіперболізація (*Дай серцю волю – заведе в неволю*), та іронізація, що має швидше метафоричне спрямування, ніж висміювання. Наприклад, одні із найбільш грайливих висловів у

народній творчості є ті, що позначають безкорисливість та щирість у почуттях: *Нехай борц без сала, аби душа пристала, Люблю свою любку, як голуб голубку!, Хоч у курені, аби до серця мені, З перцем чи не з перцем, аби з добрим серцем.*

Англійські прислів'я, навпаки, наділені відтінками фаталізму: *The love of a woman and a bottle of wine, are sweet for a season but last for a time.* – Жіноча любов та пляшка вина солодкі у свій час, та ненадовго їх вистачає; *Hot love is soon cold.* – Гаряча любов швидко охолоджується. *Love is blind, as well as hatred.* – Любов, як і ненависть, сліпа [3].

Крім того, як і в англійському, так і в українському фольклорах, можна спостерігати значний вплив християнства на світогляд народу, що також відображається у багатьох схожих за змістом пареміях, однак важко знайти абсолютно еквівалентні вислови у цих двох мовах. Спостерігаються лише схожі ідеї, проте англійські паремії більш зосереджені на божественній справедливості (*God complains not, but does what is fitting. God is no respecter of persons. Nothing with God is accidental. Gods mill grinds slow but sure. If God does not give us what we want He gives us what we need. To whom God gives the task, he gives the wit.*), тоді як українські прислів'я відображають неминучість долі і страх перед Богом (*Від Бога, як і від долі, ніхто не сховається. Від людей сховаєшся, а від Бога ні. Бог знайде, хоч і в печі замуруєшся, а хоч і під печею. Що Бог навійне, того ніхто не мине. Дасть Бог – не відмолишся, ні не відкупишся*) [3].

Таким чином, можна стверджувати, що українські та англійські паремії мають дуже багато спільного й відмінного. Прислів'я і приказки англійської та української мов можуть бути подібними за лексичним складом, комунікативним значенням і стилістичним забарвленням, проте значна їх частина має свої особливості, а відповідник у порівнюваній мові часто буває тільки приблизним. При порівнянні паремій характерним є визначення спільного асоціативного значення, аналогічність ситуації, у якій доречним буде вживання афоризму.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі є дослідження зоонімів і фітонімів у структурі англійських та українських паремій.

Список використаної літератури

1. Верещагин Е. М. Лингвокраеведческая теория слова / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Русский язык, 1980. – 435 с.
2. Молотков А. И. Основы фразеологии русского языка / А. И. Молотков. – Л. : Госкнига, 1977. – 109 с.
3. All English proverbs and sayings [Electronic resource]. – Mode of access: <http://12-balov.com/index.php?rf=173077>
4. Apperson G. L. English Proverbs and Proverbial Phrases / G. L. Apperson. – Detroit, 1969. – 22 p.

Орловская О. В. Английские и украинские паремии: сравнительный анализ.

Аннотация

В статье проанализированы особенности английских и украинских паремий, определены их общие и отличительные черты. Установлено, что пословицы и поговорки английского и украинского языков могут быть похожими по лексическому составу, коммуникативным значениям и стилистической окраске, но все-таки большая их часть имеет свои особенности и соответствие в сравнительном языке часто бывает только приблизительным.

Ключевые слова: английские паремии, украинские паремии, пословицы, поговорки, лингвокультура.

Orlovska O. V. English and Ukrainian paroemias: comparative aspect.

Summary

The article deals with the comparative analysis of English and Ukrainian paroemias. Actuality of theme is predefined by universal character of paroemia units in modern linguistics, which are related to the reflection of national culture and history in different languages.

The main aim of the article is to identify common and distinctive features of Ukrainian and English paroemias. The object of the study is paroemias as linguistic units of the English language.

In modern science, the term «paroemia» is used as well as the terms «proverb» and «saying» on the definition of the genre. At comparison of paroemias attention is drawn primarily to the determination of general associative value, the similarity of the situation in which it is appropriate to use the aphorism. There are a lot of paroemias in Ukrainian and English, which are absolutely equivalent. Tracing method is often used in the transmission of proverbs.

It is revealed that a characteristic feature of Ukrainian proverbs is a significant amount of educational elements, wordplay, rhymes, atmosphere of waggery. English proverbs, on the contrary, are endowed with hints of fatalism.

Having analyzed English and Ukrainian paroemias, we came to the conclusion that proverbs and sayings of the English and Ukrainian languages may be similar in lexical structure, communicative value and connotation, but a considerable part of them has its own characteristics.